

HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

1. razred (trogodišnja zanimanja)

Zanimanje: VOZAČ MOTORNOG VOZILA

Pred Vama je nastavno pismo „Hrvatski jezik i književnost 1“ namijenjeno onima koji iz bilo kojih razloga i s manje ili više ambicija žele steći srednjoškolsko obrazovanje. Ovo nastavno pismo obuhvaća sve potrebne sadržaje iz hrvatskog jezika propisane nastavnim planom i programom u prvom razredu srednje škole.

Vaši će nastavnici, svaki u svom programu, uvažavajući razliku u sadržajima programa, upućivati na one dijelove teksta koji su značajni za određena poglavlja. Nastavno pismo usko je vezano uz udžbenik koji ćete koristiti u dogovoru s nastavnikom i obvezatan popis lektire. Nakon svakog poglavlja učit ćete vježbe ponavljanja i utvrđivanja zadataka kroz upute ili zadane obveze upisivanja, dopisivanja teksta i sl. Za one koji žele i mogu više, predviđeni su posebni zadatci.

Na kraju nastavnog pisma, svoju pripremljenost za uspješno polaganje ispit, provjerit ćete na uzorku ispitnih pitanja. Nadam se da ćete biti zadovoljni postignutim rezultatima.

„Ljub`si rode, jezik iznad svega

U njem živi, umiraj za njega!“

Petar Preradović

SADRŽAJ

SADRŽAJ.....	2
1. PRISTUP KNJIŽEVNOSTI.....	4
1.1.LIRIKA.....	6
1.2.EPIKA.....	9
1.3.DRAMA.....	11
1.4. DISKURZIVNI KNJIŽEVNI OBLICI.....	13
2. POVIJEST KNJIŽEVNOSTI.....	14
2.1. SREDNJOVJEKOVNA EUROPSKA KNJIŽEVNOST.....	18
2.2. HRVATSKA SREDNJOVJEKOVNA KNJIŽEVNOST	19
2.3. PREDRENEŠANSNA I HUMANIZAM.....	21
2.4. RENESANSNA U EUROPSKIM KNJIŽEVNOSTIMA.....	23
2.5. RENESANSNA U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI.....	25
3.JEZIK.....	27
4. ZADATCI ZA PONAŠANJE.....	28

HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST 1. RAZRED

CILJ

1. upoznati učenike s povijesnim razvojem svjetske i hrvatske književnosti
2. upoznati sustav hrvatskog standardnog jezika
3. razvijati čitateljsku motivaciju i kulturu
4. razvijati sposobnost usmenog i pismenog izražavanja
5. razvijati učeničku samostalnost u čitanju, tumačenju i procjenjivanju književnih djela

LEKTIRA

1. ZBIRKA LIRSKIH PJESAMA (izbor)
2. SCHWAB: Najljepše priče klasične starine
3. P.PAVLIČIĆ: Dobri duh Zagreba
4. A.ŠENOA: Zlatarovo zlato
5. D.SALINGER: Lovac u žitu
6. SOFOKLO: Antigona
7. M.DRŽIĆ: Skup
8. HOMER: Ilijada (1.,6. i 18.pjevanje)
9. PLAUT: Škrtac

IZBORNA

1. EZOP: Basne
2. ANDERSEN: Bajke
3. G:ORWEL: Životinjska farma
4. HOMER: Odiseja (9.,11. i 12.pjevanje)

1. PRISTUP KNJIŽEVNOSTI

Književnost je umjetnost riječi i zbir svih pisanih predložaka. Umjetnost je stvaralačka djelatnost kojom se oblikuju djela koja su izvor zadovoljstva i spoznaje

PODJELA KNJIŽEVNOSTI

PODRIJETLO	JEZIK	VRIJEME NASTANKA
*usmena	*hrvatska	*klasična
*pisana	*francuska itd.	*moderna

Osnovne sastavnice književno-umjetničkog djela su:

- slikovitost
- izražajnost
- emotivnost
- zvukovna i asocijativna vrijednost riječi

Znanost koja proučava književnost naziva se ZNANOST O KNJIŽEVNOSTI, a čine ju:

1. POVIJEST KNJIŽEVNOSTI – proučava književna djela u povijesnom slijedu
2. TEORIJA KNJIŽEVNOSTI – proučava zakonitosti književno-umjetničkog oblikovanja
3. KNJIŽEVNA KRITIKA – bavi se vrednovanjem književnih djela
4. KNJIŽEVNA METODOLOGIJA – bavi se metodama proučavanja književnosti

KNJIŽEVNOST

PODJELA
KNJIŽEVNOSTI

KNJIŽEVNO-
UMJETNIČKO DJELO

ZNANOST O
KNJIŽEVNOSTI

Književnost dijelimo na rodove:

1. LIRIKA – subjektivno pjesništvo naglašene emotivnosti i temelji se na ritmu
2. EPIKA – pripovjedačka književnost u stihu ili prozi
3. DRAMA – pisana u obliku dijaloga i namijenjena izvođenju na pozornici
4. DISKURZIVNI KNJIŽEVNI OBLICI – povezuju znanstveni izraz s elementima književnih rodova i teže poučavanju

Zašto učimo književnost i čitamo književna djela?

- obogaćujemo rječnik
- obogaćujemo spoznaje
- poboljšavamo razinu izražavanja
- književna kultura je dio opće kulture
- osposobljavanje za samostalno razumijevanje umjetničkih ostvarenja

KNJIŽEVNI RODOVI

LIRIKA

EPIKA

DRAMA

DISKURZIVNI
KNJIŽEVNI OBLICI

SMISAO ČITANJA
KNJIŽEVNIH DJELA

1.1. LIRIKA

Nastala je u staroj Grčkoj sjedinjenjem glazbe, glume, govora i plesa. Na to nas upućuje etimologija riječi (grč. lyra–glazbeni instrument.)

Značajke lirske pjesme

- subjektivna je
- iznose se misli i osjećaji
- kratka vanjska forma
- pisana u stihovima
- bogatstvo stilskih sredstava

Analiza lirske pjesme (INTERPRETACIJA)

- vrsta lirske pjesme – pejzažna, ljubavna, domoljubna, religiozna, misaona, socijalna
- tema – ono o čemu pjesma govori
- motivi
- kompozicija
- jezik i stil – vrsta stiha, strofe, ritam i rima

Stih- ovisi o broju slogova. Razlikujemo osmerac, deveterac, deseterac, jedanaesterac i dvanaesterac

Rima-glasovno podudaranje na kraju stiha. Postoji parna (aa bb), trostruka (aaa bbb), nagomilana (aaaa), unakrsna (ababa), obgrljena (abba), isprekidana (abcb)

Strofa- grupa stihova povezanih isto misli. Imamo distih, tercina, katren, pentastih, sestinu, septimu i oktavu.

- poetska poruka

NASTANAK LIRIKE

ZNAČAJKE LIRSKE
PJESME

INTERPRETACIJA
LIRSKE PJESME

Dobriša Cesarić: Pjesma mrtvog pjesnika

Moj, prijatelju mene više nema,
Al nisam samo zemlja, samo trava,
Jer knjiga ta, što držiš je u ruci,
Samo je dio mene koji spava.
I ko je čita u život je budi.
Probudi me, i bit ću tvoja java.

Ja nemam više proljeća i ljeta,
Jeseni nemam, niti zima.
Siroti mrtvac ja sam, koji u se
Ništa od svijeta ne može da prima.
I što od svijetlog osta mi života,
U zagrljaju ostalo je rima.

Pred smrću ja se skrih (koliko mogoh)
U stihove. U mraku sam ih kovo,
Al zatvoriš li za njih svoje srce,
Oni su samo sjen i mrtvo slovo.
Otvori ga, i ja ću u te prijeći
Ko bujna rijeka u korito novo.

Još koji časak htio bih da živim
U grudima ti. Sve svoje ljepote
Ja ću ti dati. Sve misli. Sve snove,
Sve što mi vrijeme nemilosno ote,
Sve zanose, sve ljubavi, sve nade,
Sve uspomene -- o mrtvi živote!

Povrati me u moje stare dane!
Ja hoću svjetla! Sunca koje zlati
Sve čeg se takne. Ja topline hoću
I obzorja, moj družo nepoznati.
I zanosa! i zvijezda kojih nema
U mojoj noći. Njih mi, dragi, vrati.

Ko oko svjetla leptirice noćne
Oko života tužaljke mi kruže.
Pomozi mi da dignem svoje vjeđe,
Da ruke mi se u čeznuću pruže.
Ja hoću biti mlad, ja hoću ljubiti,
I biti ljubljen, moj neznani družo!

Sav život moj u tvojoj sad je ruci.
Probudi me! Proživjet ćemo oba
Sve moje stihom zadržane sate,
Sve sačuvane sne iz davnog doba.
Pred vratima života ja sam prosjak.
Čuj moje kucanje! Moj glas iz groba!

Vrsta: lirska-misaona pjesma

Tema: umjetničko stvaranje

Motivi: smrt, knjiga, stih,
prijatelj, život

Kompozicija: Pjesnik-djelo-
čitatelj

Jezik i stil:
strofa-sestina
stih-jedanaesterac
rima-isprekidana

Poetska poruka: umjetničko
djelo može čovjeka očuvati
od prolaznosti i smrti

Stilska sredstva:

Litota
Eufemizam
Metafora
Sinegdoha
Oksimoron
Polisindenton
Poredba
Anafora
Elipsa

Podjela lirike prema tradiciji:

- ditiramb – pjesma koja slavi život i prirodu
- himna – pjeva o onome što je dostojno divljenja
- oda – posvećena onome prema kojem osjećamo ljubav
- elegija – izražavamo žaljenje za nedostižnim
- epigram – satirična pjesma koja krajem iznenađuje
- epitaf – nadgrobni natpis

OSNOVNA STILSKA SREDSTVA

asonancija – ponavljanje samoglasnika
aliteracija – ponavljanje suglasnika
onomatopeja – oponašanje zvukova iz prirode
anafora – ponavljanje riječi na početku stiha
epifora - ponavljanje riječi na kraju stiha
metafora – riječ ili izraz prenesena značenja
personifikacija – davanje neživom osobine živoga
epiteti – ukrasni pridjevi
poredba – uspoređivanje pojmova
hiperbola – preuveličavanje

PODJELA LIRIKE PREMA
TRADICIJI

OSNOVNA STILSKA
SREDSTVA

1.2. EPIKA

Riječ potječe od grč.epos – riječ ili pjesnička pripovijest.

Značajke epike:

- koristi se pripovijedanjem i opisivanjem
- objektivna je
- iznosi događaje i situacije

Pristup epskom djelu:

- tema – ono o čemu djelo govori
- kompozicija – vanjska i unutarnja
- likovi
- motivacija
- mjesto i vrijeme radnje
- ideja
- jezik i stil

Podjela epike

a) Epsko-lirske vrste

Poema
Balada
Romanca

b) Epsko pjesništvo

Epska pjesma
Ep
Epopėja

EPIKA

ZNAČAJKE EPIKE

PRISTUP EPSKOM DJELU

PODJELA EPIKE

a)epsko-lirske vrste

b)epsko pjesništvo

c) Jednostavni oblici

Mit
Legenda
Bajka
Saga
Vic
Poslovica
Zagonetka

d) Složeni oblici

Novela
Pripovijetka
Roman

c)jednostavni epski oblici

d)složeni epski oblici

Zlatarovo zlato: August Šenoa

“Petar Krupić, plemić iz Velike Mlake, od malih je nogu živio u Zagrebu. Obišao bje poslije mnogo svijeta po zlatarskom nauku, došao dapače i do samih Mletaka, gdje se zlato ponajfinije kuje i u tanke žice prede. Poslije puno muke i nauke povrati se u Zagreb, bude upisan u ceh, priženi tastov posao i zidanu kuću kod Kamenih vrata. Premda mu je posao uspijevao i sreća cvala, nikad se majstor Petar ne uzoholi niti krivim djelom ne omrlja imena, a građani ga rad poštena srca i bistra uma ubrzo zavolješe te izabraše starješinom. Nu sreća brzo prođe, a nesreća brže dođe. Na veliku žalost zlatarovu preminu doskora vjerna žena, ostaviv nakon sebe nejačku jedinicu - po imenu Doru.”

1.3. DRAMA

Riječ potječe iz grčkog jezika drama – čin, gluma, igrokaz.

Značajke drame:

- namijenjena izvođenju na pozornici
- pisana u obliku dijaloga, didaskalija
- predstavlja književni tekst
- kao i scensko djelo
- dramska napetost
- dramski sukob

Pristup dramskom djelu:

- tema
- kompozicija – uvod, zaplet, kulminacija, obrat i rasplet
- lica – karakterizacija na osnovi dijaloga
- mjesto i vrijeme radnje
- jezik i stil

Podjela drame:

1. Tragedija – dramsko djelo sa sukobima koji uzrokuju smrt glavnog junaka
2. Komedija – odlikuje se veselim sadržajem, ocrta smiješne strane života i ljudi

DRAMA

ZNAČAJKE DRAME

PRISTUP DRAMI

PODJELA DRAME

a)tragedija

b)komedija

Razlikujemo: Komediju karaktera, intrige, situacije i konverzacije

Posebne vrste komedije su :

Farsa, lakrdija i vodvilj

3. Drama u užem smislu – tekst koji prikazuje ozbiljan događaj vezan uz neke osobe

c)drama u užem smislu

Milan Begović: Bez trećega

Lica: Marko Barić, Giga, njegova žena

Radnja se odvija i Zagrebu, koncem veljače 1926.g., u jednoj prostoriji.

Treći čin (*ulomak*)

Divan je pretvoren u postelju s jastucima i jorganom.

GIGA *ne leži nego skupljena sjedi...*

MARKO (*s nešto jačim glasom, punim srdačnosti*) : Giga!

GIGA *se trgne kao da se budi iz polusna i ne govori ništa (...)*

GIGA (*pospano*) : Drijemala sam, a možda sam već i spavala.

1.4.DISKURZIVNI KNJIŽEVNI OBLICI

Latinski diskurs znači govor , razmišljanje.

Književni oblici koji povezuju znanstveni izraz s elementima lirike, epike i drame, a teže poučavanju.

Vrste diskurzivnih oblika:

- esej
- putopis
- biografija
- autobiografija
- dnevnik
- memoari

Ostale vrste:

- rasprava
- polemika
- feljton
- reportaža

Biografija:

Miroslav Krleža rođen je u Zagrebu 07.07.1893., a umro je, također u Zagrebu, 1981.

Poslije rata, politički opredijeljen za komunističku opciju, živi uglavnom kao slobodni književnik, putuje u SSSR te Prag i Varšavu.

1950. je godine imenovan direktorom leksikografskog zavoda u Zagrebu, na čijem čelu ostaje do smrti.

Djela su mu: "Pan", "Tri simfonije", "Balade Petrice Kerempuha", "Povratak Filipa Latinovicza", "Gospoda Glembajevi", "Zastave", itd.

DISKURZIVNI
KNJIŽEVNI OBLICI

VRSTE DISKURZIVNIH
KNJIŽEVNIH OBLIKA

OSTALE VRSTE

2. POVIJEST KNJIŽEVNOSTI

Temeljna civilizacijska djela

Arapska književnost

Kuran je sveta knjiga islama, a sadrži Muhamedove izreke. Tekst je podijeljen na 114 poglavlja koja su različite dužine i tematike.

Indijska književnost

Svete staroindijske knjige zovu se *vede*. Najznačajniji ep je Mahabharata.

Babilonska književnost

Ep o Gilgamešu spada među najznačajnije djelo. Sastoji se od 12 pjevanja, a govori o prijateljstvu kralja Gilgameša i poludivljeg čovjeka Enkidua.

Hebrejska književnost

Biblija ili Sveto pismo, su zbirka knjiga koje Hebreji i kršćani smatraju svetim. Zbirka ima 73 knjige. Dijeli se na dva dijela: *Stari i Novi zavjet*. Stari zavjet sadrži 46 knjiga (Petoknjižje, Povijesne, Mudrosne, Proročke knjige i Psalmi), dok novi zavjet ima 27 knjiga (Evanđelja, Djela apostolska, Poslanice Pavla, Katoličke poslanice, Otkrivenje). Najznačajniji prijevodi su: *septuaginta ili prijevod sedamdesetorice* (s hebrejskog na grčki jezik) i *vulgata* (na latinski jezik). Prvi cjeloviti prijevod Biblije na hrvatski jezik pripisujemo Matiji Petru Katančiću.

Antička književnost

Traje od 8.st.pr.Kr. do 5.stoljeća. Dijelimo su na *grčku i rimsku književnost*. Njen naziv potječe od grč. riječi antiquus – star. Zbog toga koristimo i drugi naziv klasična književnost.

1. Grčka književnost

PODJELA:

- a) arhajsko
- b) klasično
- c) helenističko
- d) rimsko

Grčka tragedije razvila se iz ditiramba, pjesme u čast boga Dioniza. Začetnikom se smatra Tespis (uvodi prvog glumca).

TEMELJNA
CIVILIZACIJSKA DJELA

a) arapska književnost

b) indijska književnost

c) babilonska književnost

d) hebrejska književnost

ANTIČKA KNJIŽEVNOST

GRČKA KNJIŽEVNOST

Najvažniji grčki tragičari

- Eshil , autor trilogije o Prometeju (uvodi drugog glumca)
- Sofoklo, napisao Antigonu, Kralja Edipa (uvodi trećeg glumca)
- Euripid, autor Medeje, Elektre

Homer

Smatra se da je autor *Ilijade i Odiseje*. Pouzdanih podataka o njegovom životu nemamo. Oba djela su epopeje. Ilijada je dobila naziv po Iliju, drugom imenu grada Troje. Epopeja govori o Trojanskom ratu.

U Odiseji u dvadeset četiri pjevanja Homer opisuje Odisejev povratak kući u Itaku. On luta morima punih dvadeset godina, i želi se vratiti ženi Penelopi i sinu Telemahu. Njegov povratak je igra bogova i čovjeka. Najpoznatija epizoda je Odisejevo nadmudrivanje Kiklopa. Odiseja je važna kao umjetnička inspiracija kasnijim književnicima (Ranku Marinkoviću, James Joyceu, stripu i filmu)

- Invokacija „Odiseja” (preveo [Tomo Maretić](#))

*O junaku mi kazuj, o Muzo, o prometnom onom
Koji se mnogo naluto razorivši presvetu Troju
Gradove ljudi mnogih on vidje i čud im spozna
I mnoge na moru jade pretrpje u srcu svojem
Za dušu svoju se boreć i povratak svojih drugova
Ali ni tako drugova on ne spase, ako i želje
Jer smrt nađoše sami zbog svojega drskoga grijeha
Jesti idući stado, ludaci, Hiperiona
Helija, koji je dan za povratak uzeo njima
I nama, Zeusova kćeri, pripovjedi o tome svemu!*

GRČKI TRAGIČARI

Eshil

Sofoklo

Euripid

HOMER

Ilijada

Odiseja

Sofoklo: Antigona

Kako bismo mogli interpretirati ovu tragediju potrebno je poznavati *mit o Edipu*. On je Antigonin otac koji je ubio svojeg oca Laja i oženio majku Jokastu, s kojom ima Antigonu, Izmenu, Polinika i Eteokla. Nakon što je to saznao oslijepio se i napustio kraljevstvo dok se Jokasta ubila. Na tebansko prijestolje dolazi Jokastin brat, Kreont.

Tragedija počinje u trenutku svršetka rata. Kreont je zapovijedio da se Polinika ne pokapa jer je bio na suprotnoj strani za razliku od svojeg brata Eteokla.

Drugi čin

Kreont daje proglas (da Polinik ne smije biti pokopan) i obrazlaže povode njegova davanja.

*A brata njegova Polinika,
Što ko bjegunac vratio se u svoj zavičaj
I roda našeg bogove do temelja
Popalit vatrom htjede, krvi naše se nasititi,
Nas kao roblje odvesti-
Za njega evo ja proglasih sad,
Da grob mu nitko ne spravi ni ožali...*

Antigona se suprotstavlja kraljevoj zabrani i sahranjuje brata. Ona smatra da ju obvezuju božanski zakoni više od zemaljskih. Kreont odlučuje Antigonu kazniti smrću ne uviđajući da je narod na njezinoj strani.

Na to ga upozorava sin Emon, Antigonin zaručnik kao i vrah Tiresija. No, odluka o pomilovanju dolazi prekasno jer se u zatvoru već ubila. Potom je ruku na sebe dignuo i Emon, te Kreontova žena Euridika kad je saznala za smrt sina i njegove zaručnice. Oskrvnuće božanskog načela upropastilo je dinastiju i grad Tebu.

Sofoklo: Antigona

2. Rimska književnost

Razdoblja rimske književnosti su:

- a) Arhaisko razdoblje
- b) Zlatni vijek
- c) Srebrno razdoblje
- d) Kasno carstvo

Najznačajniji predstavnici

- Vergilije, autor Eneide, epa od 12 pjevanja u kojeg pjeva o Eneji, praocu grada Rima.
- Komediograf Plaut i njegovo djelo Škrtac. Temu o škrtom starcu preuzeli su Moliere i Marin Držić. To je komedija karaktera, u kojoj imamo dvije dramske radnje, u jednoj je škrti starac Euklion i njegovo blago, a u drugoj udaja njegove kćeri Fedre bez miraza.

RIMSKA KNJIŽEVNOST

PREDSTAVNICI:

Vergilije

Plaut

2.1. SREDNJOVJEKOVNA EUROPSKA KNJIŽEVNOST

Traje od 5.st. do 15.stoljeća. Početno stoljeće vezano je uz pad Zapadnoga Rimskog Carstva, a krajnje uz otkriće Amerike.

Značajke književnosti

- vezana uz crkvu
- mora imati didaktičku funkciju
- nakon latinskog jezika pisana i na nacionalnim jezicima

Lirika – u južnoj Francuskoj razvija se trubadurska lirika, dok u Njemačkoj djeluju Minnesänger.

Epika – pojavljuju se nacionalni epovi:

- a) Beowulf
- b) Pjesan o Rolandu
- c) Pjesan o Cidu
- d) Pjesan o Nibelunzima
- e) Roman o Tristanu i Izoldi

Drama – nasljeđuje se iz antike mim, iz koje će se razviti *farse i sotije*. U crkvama se izvode *liturgijske drame*. U njih će zahvaljujući prodiranjem svjetovnih elemenata nastati *crkvena prikazanja*. To su *misteriji, moraliteti i mirakuli*.

Diskurzivni književni oblici – Sveti Aurelije Augustin je začetnik autobiografije svojim djelom Ispovijesti.

SREDNJOVJEKOVNA
KNJIŽEVNOST

Značajke književnosti

Trubadurska lirika

NACIONALNI EPOVI

Beowulf

Pjesan o Rolandu

Pjesan o Cidu

Pjesan o Nibelunzima

Roman o Tristanu i Izoldi

DRAMA

DISKURZIVNI
KNJIŽEVNI OBLICI

2.2.HRVATSKA SREDNJOVJEKOVNA KNJIŽEVNOST

Traje od 7.st. do kraja 15.stoljeća.

Začeci pismenosti vezani su uz braću Konstantina i Metoda. Oni dolaze u Moravsku na poziv kneza Rastislava te pokrštavaju Slavene (9./10.st.). Da bi to mogli prevode crkvene knjige na općeslavenski ili staroslavenski jezik. Konstantin je sastavio i pismo – glagoljicu. U uporabi su tri jezika: staroslavenski, narodni i latinski te tri pisma: glagoljica, latinica i ćirilica.

Povijesni i pravni tekstovi

- Bašćanska ploča
- Ljetopis popa Dukljanina
- Vinodolski zakonik
- Zapis popa Martinca

Biblijski i liturgijski tekstovi (inkunabule-najstarije tiskane knjige)

- Misal po zakonu rimskoga dvora, 1483.g.
- Brevijar po zakonu rimskoga dvora, 1492.g.

Književni tekstovi

- Šibenska molitva
- Rumanac trojski
- Muka svete Margarite

ZAČECI PISMENOSTI

TRI PISMA (glagoljica, ćirilica, latinica)

TRI JEZIKA (staroslavenski, narodni, latinski)

POVIJESNI I PRAVNI TEKSTOVI

a) Bašćanska ploča

b) Ljetopis popa Dukljanina

c) Vinodolski zakonik

d) Zapis popa Martinca

BIBLIJSKI I LITURGIJSKI TEKSTOVI

KNJIŽEVNI TEKSTOVI

Bašćanska ploča

Najpoznatiji hrvatski epigrafski spomenik. Naziv joj potječe prema mjestu Baška gdje je pronađena (Jurandvor kraj Baške na otoku Krku). Služila je kao oltarna pregrada između puka i svećenstva. Nastala je oko 1100.g. Pisana je hrvatskom redakcijom staroslavenskog jezika, a pismo je glagoljica. Ukrašena je vinovom lozom, a prilikom vađenja iz poda gdje je nađena napukla je na tri dijela. Započinje molitvom, što nam dokazuje da su Hrvati u 12.st. bili dio Svete Stolice.

Prijepis teksta Bašćanske ploče u suvremeni hrvatski jezik izgleda po Branku Fučiću ovako:

Ja, u ime Oca i Sina i Duha Svetoga. Ja opat Držiha pisah ovo o ledini koju dade **Zvonimir, kralj hrvatski**, u svoj dane, svetoj Luciji. I svjedoče mi Desimir, župan u Krbavi, Mratin u Lici, Pribineg zastupnik u Vinodolu i Jakov na otoku. Tko to poreče, neka je proklet od Boga i 12 apostola i 4 evanđelista i svete Lucije. Amen. Da tko ovdje živi, moli za njih Boga. Ja opat Dobrovit sagradih ovu crkvu sa svojih devetero braće u dane knez Kosmata koji je vladao cijelom Krajinom. I bijaše u te dane samostan sv. Mikule u Otočcu sa crkvom sv. Lucije u jedinstvu.

BAŠĆANSKA PLOČA

2.3. PREDRENESANSA I HUMANIZAM

Trajanje od 13.st. do 14.st.

Za predrenesansu koristi se i naziv humanizam, kao pojavu novog svjetonazora u kojem je čovjek u središtu i njegov ovozemaljski život.

U književnosti prevladavaju svjetovne teme, zanimanje za vlastiti unutarnji svijet i ljepotu prirode.

Najznačajnija djela:

- Božanstvena komedija – Dante Alighieri

Djelo se zove komedija jer se tako nazivalo pripovjedačko djelo u stihu sa sretnim završetkom. Atributom božanstvena htjelo se istaknuti njezin uzvišeni sadržaj. Sastoji se od tri cjeline: Pakao, Čistilište i Raj. Svaka cjelina ima 33 pjevanja, što s uvodnim dijelom čini zaokruženi broj 100.

Pakao – zamišljeni trodnevni put u kojem njegova muza Beatrice poručuje Vergiliju da bude vođa Danteu koji se izgubio u šumi. Njegov je zadatak da ga provede kroz pakao i čistilište jer će Dantea u raj uvesti Beatrice, simbol milosti i mudrosti. Likovi su simboli: Dante/grješnik, Beatrice/milost, Vergilije/razum. Pakao ima devet krugova. Što je krug niži to je grijeh veći i grješnik je bliže đavlu. Na samom dnu su izdajice.

*"Ta ti li si Vergilij, ono vrelo,
gdje rječitosti ključa rijeka prava?"
- odvratih pognuv zastiđeno čelo.*

*"Italiju će spasiti od zlih dana,
za koju pade djevica Kamila, Evrijal, Niz i Turn
od smrtnih rana."*

PREDRENESANSA I
HUMANIZAM

DANTE: Božanstvena
komedija

*"O, Beatriče, prava Božja diko, pomози onom,
koji se istače nad mnoštvom, jer te ljubljашe toliko!"*

- Kanconijer – Francesco Petrarca

To je pjesnička zbirka na talijanskom jeziku koja se sastoji od 366 pjesama (soneta) koji su posvećeni voljenoj ženi, Lauri. Zbirka je podijeljena na dva dijela: za njena života i nakon njene smrti. Ona je simbol nedostižne ljubavi i njen spomenik. Po prvi puta bilježi se pjesnikov unutarnji svijet. Mnogim pjesnicima je bio pjesnički uzor koji oni opnašaju koristeći slične poredbe, metafore te se nazivaju petrarkistima.

- Decameron – Giovanni Boccaccio

Zbirka koja se sastoji od sto novela zaokruženih jedinstvenim okvirom. Počinje opisom kuge u Firenzi 1348.g. On zamišlja sedam djevojaka i tri mladića koji se sastaju u jednoj crkvi i zabavljaju se pričajući priče na temu koju im zadaju kralj ili kraljica toga dana. Svaki dan ima svoju temu osim prvog i devetog dana. U Decameronu su prikazani brojni likovi iz različitih društvenih sredina.

Humanizam u hrvatskoj književnosti

Javlja se u prvoj polovici 15.st. u južno hrvatskim gradovima i sjevernoj Hrvatskoj. Nazivaju se latinistima jer pišu latinskim jezikom, tako se uključuju u kulturni krug Europe. Najvažniji latinisti su:

- Ivan Česmički
- Juraj Šižgorić
- Antun Vrančić
- Marko Marulić
- Ilija Crijević

PETRARCA:Kanconijer

BOCCACCIO:Decameron

HUMANIZAM U HRVAT.
KNJIŽEVNOSTI

LATINISTI

2.4. RENESANSA U EUROPSKOJ KNJIŽEVNOSTI

Naziv dolazi od franc. renaissance – ponovno rođenje, preporod . Traje od sredine 14. do kraja 16.stoljeća. Označava preporod antičke umjetnosti i kulture.

Značajke:

- zanimanje za ovozemaljsko
- novi umjetnički oblici
- ideal čovjeka u svim područjima života
- manirizam (međurazdoblje između renesanse i baroka)

Središta:

- Italija – Lodovico Ariosto, Nicollo Machiavelli
- Španjolska – Miguel de Cervantes Saavedra

Autor je romana Don Quijote. Sastoji se od dva dijela. Predstavlja parodiju viteških romana. Glavni lik je ujedno i tragičan jer je pomiješao stvarnost i fikciju, i uzvišen jer želi promijeniti svijet i uništiti nepravdu. Na kraju umire sa spoznajom o nemogućnosti promjene svijeta i promašenosti svog života. U romanu imamo karakterološku opoziciju: Don Quijota – uzvišen i tragičan lik koji na smiješan način želi ostvariti uzvišen cilj Sancho Pansa – materijalist, egoist, dobrodušan i pošten

- Engleska – William Shakespeare

Veliki pjesnik i dramatičar, autor brojnih djela, a najpoznatiji je po Hamletu i Romeu i Juliji.

RENESANSA

ZNAČAJKE RENESANSE

SREDIŠTA

Italija

Španjolska

Don Quijote

Engleska

W.Shakespeare: Hamlet

“Biti ili ne biti – to je pitanje”

«O, zločin moj je gnusan, smrdi do neba;
Na sebi nosi prvu, najstariju kletvu:
Umorstvo brat! – Moliti se ja ne mogu,
Premda je moja sklonost oštra ko i volja.
Jača krivica potire moj jaki naum;
Ko čovjek uporedo vezan za dva posla,
Oklijevam gdje da započnem, i tako oba
Zanemarim. Što ako je ta kleta ruka
Otežala od zgrušane bratovlje krvi?»

Hamlet je danski kraljević. Njegov stri Klaudije ubija svoga brata i ženi se s Hamletovom majkom. Hamlet želi otkriti kako je ubijen njegov otac. Duh Hamletovog oca otkriva mu tajnu ubojstva. On grčevito traga za istinom, a kralj i kraljica-majka smatraju da je Hamleta zahvatilo ludilo zbog nesretne ljubavi prema Ofeliji.

W. Shakespeare:Hamlet

2.5.RENESANSA U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI

Trajanje: 16.stoljeće

Značajke:

- razvoj književnosti na narodnom jeziku
- posebno na čakavskom narječju
- kulturni centri (Zadar, Dubrovnik, Split I Hvar)

Zadar

Brne Karnautić: Vazetje Sigeta grada

ep u kojem se obrađuje povijesna tema o Bitci kod Sigeta (Mađarska), sukog Hrvata i Turaka.

Petar Zoranić: Planine

pastirski roman, prvi u hrvatskoj književnosti

Dubrovnik

Marin Držić

najznačajniji komediograf , autor mnogih komedija među kojima su Skup, Dundo Maroje i farse Novela od Stanca.

Dundo Maroje

U uvodu nam Držić opisuje sliku idealne zemlje Utopije, zemlju društvene pravde, ravnopravnosti i vjerske tolerancije.

Ijudi nazbilj / Ijudi nahvao:

"...Ijudi nahvao useliše se u ovi naš svijet u brijeme kad umrije blagi, tihi, razumni, dobri starac Saturno, u zlatno vrijeme kad ljudi bez zlobe bijehu. I po Saturnu manje razumni kraljevi primiše ljudi nahvao, i smiješaše se među dobre i razumne i lijepe. Tako čovuljci, žvirati, barbaćepi, obrazi od papagala, od mojemuča, od žaba, oslasti i s kože udareni naplodiše to gadljivo sjeme: nasto veće ljudi nahvao neg ljudi nazbilj."

TRAJANJE

ZNAČAJKE

Brne Karnautić: Vazetje
Sigeta grada

Petar Zoranić: Planine

Marin Držić:Dundo Maroje

Tu priču pripovjeda negromant Dugi nos. U toj idealnoj zemlji živjeli su ljudi nazbilj. Kasnije su negromanti oživjeli ljude nahvao, koji su bili zli i pokvareni. Oni su se počeli miješati sa ljudima nazbilj. Nakon njihove propale urote, ljudi nazbilj su ih protjerali te su oni naselili naše krajeve. Tako je nastalo više ljudi nahvao nego nazbilj.

Zbornik Nikše Ranjina

petrarkistička lirika Džore Držića i Šiška Menčetića

Split

Marko Marulić

otac hrvatske književnosti koji je pisao na latinskom i hrvatskom jeziku. Najpoznatije njegovo djelo na hrvatskom jeziku je ep Judita od šest pjevanja, nastao prema starozavjetnoj priči o hrabroj udovici Juditi koja je spasila svoj grad od neprijatelja. Judita je pisana dvostrukorimovanim dvanaestercima i splitskom čakavštinom. Temu je odabrao da bi upozorio Hrvate na tursku opasnost i dao moralnu potporu uplašenom narodu.

Libro parvo (odlomak)

Dike ter hvaljen'ja presvetoj Juditi,
smina nje stvore(n)'ja hoau govoriti;
zato au moliti, Bo.e, tvoju svitlost,
ne hti(j) mi kratiti u tom punu milost.
8 Ti s' on ki da kripost svakomu dilu nje
i nje kipu lipost s poeten'jem eistinje
ti poni sad mene tako jur napravi,
jazik da pomene ea misal pripravi.

Hvar

Hanibal Lucić: Robinja (prva svjetovna drama)

Jur nijedna na svit vila

Petar Hektorović: Ribanje i ribarsko prigovaranje

Narativni spjev u tri dijela. U kojem bilježi dvije narodne pjesme o kraljeviću Marku i o Radosavu Siverincu.

Marko Marulić: Judita

Hanibal Lucić: Robinja

Petar Hektorović: Ribanje i
ribarsko prigovaranje

4. JEZIK

Jezik je jedinstveno ljudsko sredstvo sporazumijevanja.

Govor je vršenje jezične djelatnosti.

Pismo je sustav znakova kojima su predstavljeni fonemi. To su najmanje jezične jedinice koje nemaju svoje značenje, ali imaju razlikovnu ulogu.

Razdioba fonema

1. Samoglasnici: a, e, i, o, u

2. Suglasnici a) sonanti ili zvonačnici: m, n, nj, l, lj, r, v, j

b) šumnici: p, t, k, b, d, g, c, č, ć, dž, đ, f, s, š, h, z, ž

Glasovne promjene

- Nepostojano a
- Zamjena l sa o
- Palatalizacija
- Sibilizacija
- Jotacija
- Jednačenje suglasnika po zvučnosti
- Jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe
- Alternacije ije/je/e/i

JEZIK

GOVOR

PISMO

FONEM

RAZDIOBA FONEMA

GLASOVNE PROMJENE

ZADATCI ZA PONAVLJANJE

1. Definirajte književnost.
2. Objasnite podjelu književnosti.
3. Navedite osnovne sastavnice književno-umjetničkog djela.
4. Koja je svrha učenja književnosti?
5. Koji su Vaši kriteriji za vrednovanje književnog djela?
6. Navedite kazalište u Vašem gradu i aktualnu predstavu.
7. Prokomentiraj Preradovićeve stihove u uvodu.
8. Što je lirika?
9. Kako dijelimo lirsko pjesništvo prema temi?
10. Koje lirske oblike poznajete?
11. Što sve obuhvaća interpretaciju lirske pjesme?
12. Nabrojite osnovna stilska sredstva.
13. Koji su jednostavni, a koji složeni epski oblici?
14. Što je novela, roman i putopis?
15. Podjela drame.
16. Koja je bitna razlika između komedije i tragedije?
17. Definiraj diskurzivne književne oblike.
18. Koja su temeljna civilizacijska djela?
19. Koja je najčitanija knjiga?
20. Kako je sastavljena Biblija?
21. O čemu govori Knjiga postanka?
22. Što je Talmud, a što Kuran?
23. Koje književnosti pripadaju klasičnoj književnosti?
24. O čemu pjeva Homer u Odiseji?
25. Na čemu se temelji sukob u Antigoni?
26. Najpoznatiji rimski komediograf je...

27. Kojim su pismom pisani hrvatski srednjovjekovni tekstovi?
28. Koji su najpoznatiji tekstovi hrvatskog srednjovjekovlja i kako se dijele?
29. Ispričaj sve što znaš o Bašćanskoj ploči.
30. Što je humanizam?
31. Koji su glavni predstavnici i njihova djela?
32. Tko priča priče u Decameronu?
33. U kojem su obliku ispjevane pjesme u Kanconijeru?
34. Što je renesansa i zašto kažemo da je to zlatno doba europske kulture?
35. Koga prikazuje Cervantes u romanu Don Quijote?
36. Koja su najpoznatija djela W. Shakespearea?
37. Tko je Hamlet?
38. Kada i gdje se javlja humanizam u Hrvatskoj?
39. Tko su hrvatski latinisti?
40. Tko je Marko Marulić?
41. Što prikazuje Judita?
42. Koju temu u hrvatskoj književnosti otvara Krnarutićevo djelo Vazetje Sigeta grada?
43. Što prikazuje Hektorović u svojem djelu?
44. Koje su najpoznatije Držićeve komedije?
45. Objasni pojmove ljudi nazbilj i ljudi nahvao.
46. Definiraj pojmove jezik, govor, pismo.
47. Nabroji podjelu fonema i glasovnih promjena.